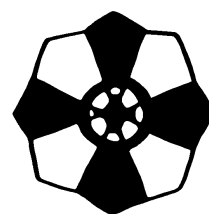

SPÅNGA BYGDEN

Nr 109
Maj 2009

Spånga Fornminnes- och Hembygdsgille

SPÅNGA BYGDEN

Utges av Spånga Fornminnes- och Hembygdsgille, som tillhör Stockholms läns Hembygdsförbund.
Utkommer med fyra nummer om året.

Redaktion

Carin Ljung, Leif Lennbom, Krister Nordin

Innehåll

Spånga Skytteförening ännu en gång.	3
Leta på vinden eller i källaren...	5
Årsstämma med dans!	6
Vårutflykt till vackert bruk i Uppland	10
Öppet hus på Nälsta gård	15
Nya medlemmar	16

Omslagsbild: Gillets vårutflykt med buss till Skebobruk

Spånga Fornminnes- och Hembygdsgille
Box 3303 163 03 SPÅNGA
PlusGiro 26 50 62-0 Bankgiro 5534-2471
Adress till Nälsta gård: Rättar Vigs väg 95
Buss 118, hållplats Nälstaplan
Hemsida: www.hembygd.se/stockholm/spanga

Spånga skytteförening ännu en gång

av Lennart Skyttevall och Stig Johansson

I förra numret av Spångabygden berättade Erik Fridzén om skytterörelsen i Spånga och dess historia fram till 1960-talet. Sedan skytteföreningen mist sin skjutbana mellan Eggeby och Spånga kyrka pga. E18:s nya sträckning hänvisades man till Järva skjutbanor på gränsen mellan Sundbyberg och Solna. Här tar nu Lennart Skyttevall och Stig Johansson vid och redogör för skytteföreningens fortsatta historia fram till och med 100-årsjubileet 2005.

När Lantmäteriverket stakat ut den nya sträckningen för E18 och skjutbanan hamnat mitt i vägen så var det bara att flytta till Järva, där klubben byggde en liten paviljong.

Åren gick och våra medlemmar var nöjda och hade geografiskt nära till skjutbanan. Då kom beskedet att Järvabanen skulle läggas ned.

Paviljongen vid Järvabanen.

Ny adress blev Mälardöarnas gästvänliga skjutbana på Lovö. Där har vi nu varit i sju år, och den påminner mycket om den idyll som skjutbanan en gång i tiden erbjöd vid Spånga kyrka.

Tävlingsresultaten har gått i vågor liksom allt annat i samhället. Efter 1940-talets försvarsaktiva tid med Spånga hemvärns framgångsrika rikshemvärnstävlingar kom föreningens stora era på den civila sidan.

Det fanns en tid när Spångalaget enligt tidningen *Länsskytten* ”gick fram som en ångvält och krossade allt motstånd” både i fält- såväl som i banskjutning. Vid ett tillfälle vann fältskyttelaget en stor jubileumsskjutning i Arboga samtidigt som banskyttelaget vann Västerortsmästerskapet.

De starka namnen då var, utan inbördes ordning, Sven Hall, Edvard Hansson, Bo Henning, Stig Larsson och Lennart Skyttevall. Av dessa har nog Bo Henning nått de största framgångarna – massvis med segrar och ett tag utsedd till Sveriges bästa fältskytt. Lennart Skyttevall och Kent Carlsson har bland annat blivit förbundsmästare i banskjutning. Från tidigare år var Erik Fridzén den framstående profilen.

Framgångarna för föreningen har i hög grad präglats av en väl fungerande organisation och en långsiktig kontinuitet i styrelsearbetet. Främst är det då våra eldsjälar, som ordförande Bengt Wallin (16 år) och K-G Sköld (28 år).

Sommaren 2005 firade Spånga Skytteförening sitt 100-årsjubileum med en kryssning till Tallinn. Med på resan var 16 personer och många skytteminnen ventilerades från den tid då långbössan var populär och lockade folk till skjutbanorna.

Är man en skytteförening som fyller 100 måste man skjuta också. Den 1 juni 2005 samlades nio Spångaskyttar plus två från Mälardö och ytterligare en för att göra upp om äran och den speciella medalj som Lennart Skyttevall tagit fram. För att alla skulle orka med sköt vi 10 skott liggande

Vi som är litet aktiva var väl tagna av stundens allvar men lyckades hålla undan för f d storskytten Stig Larsson som med lånad jacka och bössa sköt två 44-poängserier. K-G Sköld 84 år, var med både på resan och på skjutbanan. Resultatet av jubileumstävlingen blev: Lennart Skyttevall 91 poäng, Stig Johansson 90, Jacek Birula 89, Stig Larsson 88 och Börje Johansson 85. Efter skjutningen bjöd Barbro och Lennart Skyttevall på korv och kaffe i Mäläröarnas nyrustade skyttepaviljong. Alla fick medalj och hederspris.

Från den 1 januari 2009 är Spånga skytteförening nedlagd. Vi var bara tre aktiva och numera är vi medlemmar i Mälärö skyttegille.

Leta på vinden eller i källaren efter gamla föremål!

Söndagen den 30 augusti har Gillet växtbyttardag och loppmarknad på Nälsta gård.

Har du några saker att skänka till loppmarknaden, kontakta Anita Pettersson (36 83 55), Bibbi Ask (580 169 59) eller Björn Thörnqvist (36 00 89). Helst tar vi emot saker med hembygds- eller hemslöjdsanknytning.

Årsstämma med dans!

Av Carin Ljung

Lördagen den 21 mars hölls Hembygdsgillets årsmöte nr 72, enligt traditionen i Spånga församlingshus. Trots det vackra vädret hade ett 60-tal medlemmar mött upp och välkomnades med smittande dragspelstoner av duon Affe och Erik.

Årsmötesförhandlingarna inleddes med att ordföranden Krister Nordin hälsade alla välkomna till vår sjuttioandra årsstämma i ordningen – så många år har vi på nacken! Till mötesordförande respektive -sekreterare valdes Krister Nordin och Anita Pettersson. Justeringsmän blev Gösta Garberg och Inger Svanström.

Ordföranden föredrog verksamhetsberättelsen som visade att föreningen genomfört en lång rad aktiviteter under det gångna året. Så kom den ekonomiska redovisningen som granskningsmännen nagelfarit och funnit utan anmärkning. Rådet beviljades följaktligen ansvarsfrihet för det gångna året.

Därefter vidtog val av rådsmedlemmar. Eftersom hela sju ledamöter lämnade rådet hade valberedarna haft ett hårt arbete.

Åldermannen Krister Nordin omvaldes för ytterligare ett år. De ordinarie ledamöterna Leif Lennbom, Anita Pettersson, Carin Ljung och Stig Eriksson omvaldes för två år.

Till nya ledamöter på två år valdes Bibbi Ask Jönsson, Anders Hägg och Håkan Ljung. Till ersättare på ett år valdes Henry Aspequist och Björn Thörnqvist.

Granskningsmännen Harry Kårsjö och Erik Johansson avgick och istället invaldes Maj-Britt Reiner och Barbro Nyberg på ett år. Britt Lundborg sitter kvar ett år till, men nu som ersättare.

Valberedningen kvarstår oförändrad med Nils Sundin, Barbro Andersson och Kerstin Åslund omvalda för ytterligare ett år.

Medlemsavgiften fastställdes till samma summa som föregående år nämligen 120 kr för enskild medlem och ytterligare 20 kr för varje familjemedlem.

Övriga ärenden omfattade prenumeration på tidskrifterna *Ledungen* och *Bygd och Natur* som medlemmar i Gillet kan få till rabatterat pris.

Med detta avslutades förhandlingarna och den formella delen av årsmötet var över.

Ordföranden presenterade därefter vårens aktuella aktiviteter som inleds den 31 mars med en filmvisning på Spånga-Folkan. Ett tiotal kortfilmer från Spånga 1920-1960 kommer att visas.

Den 2 maj blir det heldagsutflykt med buss till Skebobruk som ligger 3 mil norr om Norrtälje.

Den 14 maj vidtar visning av Räcksta gård, och den 24 maj leder Henry Sundeby en vandring i Sundby.

Inför hösten planeras en växtbyttardag på Nälsta gård, ett besök i en 1960-talslägenhet i Tensta samt en repris på fornminnesvandringen som Stig Eriksson ledde i höstas.

De avgående styrelsemedlemmarna avtackades med blommor och i vissa fall hedersnålar.

Nu var det tid för Hans Hammarfors från Skebobruk att äntra podiet för att berätta om målet för Gillets vårutflykt. Han är uppvuxen i Spånga, närmare bestämt på Ryttnästarevägen, men bor numera i Skebo.

Han berättar om Upplandsbruken där Löfsta är störst, Österby därnäst och sedan Skebo, som inte är så känt, men som ligger närmast Stockholm.

Skebobruk har funnits sedan början av 1600-talet och sysselsatte på 1800-talet hela 500 man. Det var aktivt i 300 år, ända till 1924 då det gick i konkurs. Eftersom det var den enda arbetsgivaren på orten så blev de 200 personer som då arbetade där arbetslösa.

Smederna hade hög ställning på bruket, de kom näst efter brukspatron. De bodde centralt på bruksgatan och arbetade 3-timmarsskift dygnet runt i 6 dagar, för att sedan vara lediga från lördag eftermiddag till söndag eftermiddag. Deras hustrur kom med mat var sjätte timme och fick själva sköta alla sysslor hemma.

Nu är Skebobruk museum med aktiviteter året om. Det har 2000 besökare om året och på hemsidan www.skebobruksmuseum.se kan man läsa om allt som finns att göra. Museet har en fin bildsamling som dock är deponerad på annan plats.

När Hans Hammarfors talat färdigt var det många i publiken som kände sig lockade att anmäla sig till vårutflykten den 2 maj.

Nu vidtog kaffedrickandet, ackompanjerat av lockande toner från de båda musikerna. Det blev allsång och till sist vågade sig flera par upp på dansgolvet. Det var, mig veterligen, första gången som Gillet haft dans på sin årsstämma!

Mycket glada och nöjda troppade medlemmarna av efter sång och en stärkande svängom.

Vårutflykt till vackert bruk i Uppland

av Carin Ljung

Den 2 maj samlades 40 förväntansfulla gillesmedlemmar framför Församlingshuset för vidarebefordran till Skebobruk, ett av Upplands många järnbruk.

Färden går först genom Lunda och ut på Bergslagsvägen. Björkarna håller just på att slå ut, forsythian blommor och lärkorna ryttlar över fältet vid Akalla. Lönnarnas blommor dryper av honung och humlorna festar.

Vi åker genom den nya tunneln på Norrortsvägen och passerar under tre berg – Vaxmora-, Törnskogs- och Snuggtaskeberget. Kort därpå kommer vi in i den avsevärt kortare Löttingetunneln och svänger sedan av mot Täby kyrkby och Vallentuna. Vitsippor prickar backarna och plötsligt lyser vägkanten av tussilago.

Förmiddagskaffe i Tolvmansgården

Nu viker vi av mot Rimbo där vi ska dricka förmiddagskaffe. Rimbo hembygdsförening hade tidigare det ståtliga namnet Sjuhundra hembygdsförening. Deras hembygdsgård är den stiliga Tolvmansgården där

vi tas emot med kaffe och kakor. Gerd Lindgren berättar om Rimboföreningen som bildades 1962 och flyttade in i Tolvmansgården 1967. De har verkligen ett digert årsprogram. På sommaren är det loppmarknad och hantverksutställning, på hösten Bondens dag, Rimbodagen, marknad och skördefest, i december julmarknad, så årsmöte i februari, kvinnodagen, fasta, fornminnesvandring, Valborg, nationaldagen och midsommar som är årets höjdpunkt och lockar ca 1000 personer varje gång.

Vi lämnar Tolvmansgården och styr kosan mot Skebo. Steniga, mossbelupna skogar och moränbackar med enbuskar minner om den senaste nedisningen. Här lär finnas mycket vildsvin (vi ser en varningsskylt) men de vilda grisarna visar sig inte för oss.

Vi närmar oss nu bruket och åker över Skeboån fram till herrgården som är centrum i bruksbebyggelsen. I dess närhet bodde förvaltaren, läraren och ingenjören. Vid forsen fanns tidigare ett vattenhjul som drev stångjärnshammaren. Där växer nu svalört och nunneört vid strandkanten.

Skebobruks museum

Vi stiger ur bussen och visas längs bruksgatan av Hans Hammarfors som själv bebor ett av de 17 husen. Det var förr fyra lägenheter i varje hus med en ingång mitt på. På andra våningen fanns kallvind med ett rum i vardera änden. Bakom husen finns en dasslänga kvar med elva dörrar och tre sittplatser bakom varje dörr. Husen vid bruksgatan byggdes 1850-1870 och har en karaktäristisk tegelfris under taket. Nu är alla husen K-märkta och privatägda och oftast uppdelade i två lägenheter.

På 1600-talet blev Skebo ett vallonbruk och en masugn byggdes i Edsbro, en mil därifrån. Orsaken var att det fanns gott om skog i Edsbro och man ville slippa frakta träkolet så långt. Malmtransporterna gick med ångbåt från Skebo till masugnen varpå stångjärnet sedan skeppades till Sheffield från hamnen i Hallstahammar.

Vallonerna var till sin bekännelse kalvinister och de startade skolor för barnen på bruket långt innan den svenska folkskolestadgan kom till. Undervisningen skedde på franska.

Bruksgatan i Skebobruk

Det fanns ett slags pensionssystem (gratialsystem) där de anställda fick bo kvar i särskilda lägenheter på bruksområdet med garanterat bränsle (vedbrand) och livsmedel (mjöl) samt rätt att fiska i sjön.

1924 gick bruket i konkurs och många av byggnaderna revs på anmodan av Handelsbanken som var konkursförvaltare.

Nu vidtar en stadig lunch på herrgården som har egna ekologiska odlingar av både kött och grönsaker. Efter porterstek med potatispuré, pressgurka och gelé åtföljt av bröduppuding med rabarber och mjölksoorbet vacklar vi ut till den väntande bussen som tar oss vidare till masugnen vid Edsbro.

Vi susar förbi fårhagar där små svarta och vita lamm på osäkra ben trippar efter sina föräldrar och vattnet från sjön glittrar mellan träden. På fälten radar ensilagebalarna upp sig som sockerbitar till kaffet. Nu svänger vi in vid Edsbro gråstenskyrka från 1200-talet där vägskyltarna pekar mot både masugn och fornminne.

Vid den imposanta masugnen tar Suzanne Breitholtz från Upplands valonbruk emot oss. Hon visar först klensmedjan som var ett slags reparationsverkstad och ett litet museum med föremål från verksamheten. Hon berättar att Edsbro masugnsområde är ett lagskyddat fornminne som ägs av Norrtälje kommun och vårdas av Edsbro hembygdsförening. Masugnen är den enda bevarade i Stockholms län och grundmurarna är från 1600-talet.

Suzanne berättar också att det inte bara var smeder som togs in från utlandet utan folk inom hela produktionsapparaten varav många var skogsarbetare (kolare). Dessa bodde för sig själva och assimilerades snabbare i det svenska samhället och fick sina namn försvenskade.

Edsbro masugn

Historien börjar med att det 1686 byggdes en ”fransösk ugn” av natursten där ett vattenhjul drev en blåsbälg som fick upp temperaturen i ugnen till 1700 grader. När sedan ångan gjorde sin entré kunde man elda på hela året och tornet på ugnen byggdes på till mer än dubbel höjd.

Efter första världskriget var masugnen nyrenoverad, men konjunkturerna så dåliga att det blev slutet för verksamheten.

Suzanne visar på några stadiga, gjutna plintar i gräset som burit upp ett stort kolhus som stod mellan masugnen och skogen.

Edsbro masugn ingick i Skebo bruk och var i drift 1686-1919.

Vi tackar Suzanne Breitholtz och kliver in i bussen för en lugn hemfärd efter en händelserik och mättande dag.

Välkomna till Nälsta Gård

**Vi har Öppet Hus med kaffeservering
kl. 13 - 16**

7 juni

24 augusti

13 september

27 september

12 oktober

25 oktober

Nya medlemmar

Lina Berglöf, Spånga

Britta Englundh, Spånga

Kalle Flygar, Spånga

Kerstin Henning, Spånga

Thomas Larsson, Spånga

Björn Laquist, Spånga

Elisabeth och Åke Lindberg, Spånga

Carl Gunnar och Kerstin Lindén, Vällingby

Gösta Nylander, Spånga

Gudrun och Günther Steffensen, Spånga

Gun-Britt Svartling, Spånga

Välkomna!

Medlemsavgiften: Kr 120:-, familjemedlemmar kr 20:-

ISSN 0281-5079